

FISKÅ FÔRUM

Nr 3 - 2016

BESØK OSS PÅ AGROVISJON
28-30 OKTOBER

KORNHØSTEN 2016

**SLIK FÔRER DU FRAM
ROBUSTE KVIGER**

**NORGES MEST
HØGTYTANDE
MJØLKEBESETNING**

STATUS KYLLING:

**UTFORDRINGER
OG RÅD**

**7 VIKTIGE ASPEKTER
SOM GIR BEDRE
REPRODUKSJON
HOS PURKER**

+

BYGG - PÅ FULL FART INN I NORSKE KJØKKEN
FISKÅ PROTEINTILSKUDD
3 LIVSFARLIGE FORGIFTNINGER HOS SAU

Fiskå Mølle



Som Norges største private aktør har vi produksjon og leveranse over hele landet. Du finner oss på en rekke steder:



LAGRE OG FORHANDLERE

- Rangert geografisk; nord til sør*
- Andøy: Lager Risøyhamn. Tlf. 76 11 53 90
 - Harstad: Andreas Lund. Tlf. 77 07 70 56
 - Vestvågøy: Lager Stamsund. Tlf. 76 05 40 82
 - Steigen: Ålstadøya Førsentral. Tlf. 75 77 75 60
 - Rødøy: Lager Vågaholmen. Tlf. 75 09 89 00
 - Nesna: Lager Saura. Tlf. 976 66 910
 - Leirfjord: Sigurd Hoff Kraftför. Tlf. 75 04 84 35
 - Finneidfjord: Lager Finneidfjord. Tlf. 901 83 472
 - Gjemnes: Høgset Terminalen AS. Tlf. 71 29 48 00
 - Gloppen: Fiskå Mølle, Sandane. Tlf. 977 82 547
 - Førde: Maskinsenteret AS. Tlf. 57 83 70 90
 - Førde: Jan Ove Hafstad, Tlf. 915 77 976
 - Gaular: MM Øvrebø Tlf. 57 71 72 04
 - Sogndal: Maskinsenteret AS. Tlf. 57 67 16 22
 - Vindafjord: Magnus Sørhus Landhandel, Vats. Tlf, 52 76 51 06
 - Karmøy: Hagia Karmøy. Tlf. 52 84 67 88
 - Egersund: HE Seglem. Tlf. 51 46 39 00
 - Kvinesdal: Norfloor. Tlf. 45 26 92 90
 - Hægebostad: Birkeland Handelslag. Tlf. 38 34 87 55
 - Audnedal: Byremo Landhandel. Tlf. 38 28 01 93
 - Audnedal, Konsmo: Simon Valand. Tlf. 38 28 16 05
 - Marnardal: A.G. Vigemyr AS. Tlf. 38 28 75 11
 - Evje: Maskinsalg AS. Tlf. 37 93 00 89
 - Vennesla: Maskinsalg AS, Hægeland. Tlf. 38 15 33 68
 - Lyngdal: Traktor AS. Tlf. 38 34 51 03
 - Arendal: Stoa Maskin. Tlf. 37 00 53 60

Leder



Fiskå Mølle har lagt bak seg et svært godt 1. halvår. Vi opplever salgsvekst på de fleste områder, aldri har vår markedsandel for kraftfôr vært høyere. På kornsiden fikk Fiskå Mølle Moss i vår avtale med Vestby Mølle & Kornsilø som nytt anlegg, denne avtalen sikrer stabil tilgang av både mat og fôrkorn fra et av de beste kornområdene i landet. Gjennom vår inntreden i Duga/Norsk Matbygg har vi gått inn i en nisjebedrift som arbeider for å utvikle bruken av norsk korn til mat. Både avtalen med Vestby Mølle & Kornsilø og avtalene med Duga/Norsk Matbygg viser at vi vokser inn i nye områder og gjør Fiskå Mølle til en stadig viktigere i aktør innenfor norsk landbruk

Gode produksjonsresultater og fornøyde kunder tror vi er nøkkelen til at vi år etter år opplever en stabil vekst. I dette nummeret av Fiskå Fôrum kan du lese om flere dyktige produsenter som har lyktes med fôr fra Fiskå Mølle. John Harald Johnsen som for tredje år på rad(!) går i tet på slaktegriskontrollen til Ingris og Frode Lynum som ligger i landstoppen på melkeytelse er begge gode ambassadører for hva det mulig å oppnå med vårt fôrsortiment.

Vi har gjennom flere år jobbet for å styrke markedsorganisasjonen i Fiskå Mølle og fagartiklene viser noe av den kompetansen vi etter hvert har bygget i organisasjonen. Artiklene setter fokus på noen av de utfordringer som kan oppstå i de ulike produksjoner, vi håper du finner du har nytte av dette og finner info som kan gjøre din produksjon mer robust.

God lesning!

Leif Kåre Gjerde
Daglig leder, Fiskå Mølle

INNHold

Norges mest høgtytande mjølkebesetning

6

Kornhøsten 2016

12

Bedre reproduksjon hos purker

20

Slik fører du frem robuste kviger

26

MEDVIRKENDE

UTGITT AV Fiskå Mølle	Armando Oropeza Elisabeth Neverli Maren Bjorland Marcus Søyland
DESIGN Creobox/Astri Totland	
TEKST Maren Nordbø Thomas Søyland Kjell-Rune Vik Rune Aamli	FOTO Thomas Søyland Magnus Herresvela Duga AS
	TRYKK Spesialtrykk AS

CREO BOX IDE, KONSEPT OG INNHOLD
Creobox AS
www.creobox.no

KONTAKTPERSONER I FISKÅ MØLLE

Leif Kåre Gjerde, Daglig leder | Mob. 982 61 251 | leif.kare.gjerde@fiska.no
Sigurd Norland, Salgsleder | Mob. 982 61 260 | sigurd.norland@fiska.no
Eirik Ur, Selger | Mob. 982 61 263 | eirik.ur@fiska.no
Oddbjørn Lobekk, Plantekulturansvarlig | Mob. 982 61 255 | olobekk@fiska.no
Geir Atle Iversen, Transportleder | Mob. 482 59 496 | geir.atle.iversen@fiska.no
Tommy Nordbø, Produktansvarlig kraftfôr | Mob. 416 30 115 | tommy.nordbo@fiska.no
Kjell-Rune Vik, Produktsjef drøvtyggarfôr | Mob. 982 61 270 | kjell-rune.vik@fiska.no
Leif Malvin Eggebø, Rådgiver drøvtygger | Mob. 982 61 261 | leif.malvin@fiska.no
Maren Bjorland, Rådgiver drøvtygger | Mob. 982 61 275 | maren.bjorland@fiska.no
Arnulf Fjermedal, Fagsjef svin- og fjørfefôr | Mob. 905 45 406 | arnulf.fjermedal@fiska.no
Armando José Oropeza Delgado, Rådgiver Svin | Mob. 940 32 920 | armando@fiska.no
Tone Runhild O. Skadsem, Rådgiver svin | Mob. 915 50 159 | tone_runhild@hotmail.com
Elisabeth Hodne Neverli, Rådgiver svin | Mob.982 61 273 | elisabeth.neverli@fiska.no
Stig L. Voster, Rådgiver egg | Mob. 982 61 277 | stig.voster@fiska.no
Marcus Søyland, Optimerer og rådgiver kylling | Mob. 988 26 717 | marcus.soyland@fiska.no

KONTAKTPERSONER

Jan Ove Hafstad, kundekontakt Vest-Norge, Førde | Mob. 915 77 976 | johafstad@hotmail.com
Frank Arntsen, kundekontakt Trøndelag | Mob. 995 35 026 | frank.arntsen@fiska.no
Audun Økland, kundekontakt Etne | Mob. 952 25 012 | audun.okland@fiska.no
Kari Borg, Kraftfôrkonsulent Flisa | Mob. 979 91 710 | kari@flisamolle.no

www.fiska.no | post@fiska.no | Tlf. 51 74 33 00

ANLEGG OG KONTORER

Fiskå Mølle Balsfjord | Tlf. 922 24 319
Fiska Mølle Trøndelag | Tlf. 73 85 90 60
Fiskå Mølle Etne | Tlf. 53 77 13 77
Fiskå Mølle, Fiskå | Tlf. 51 74 33 00
Fiskå Mølle Forus | Tlf. 51 44 42 50
Løten Mølle | Tlf. 62 50 89 89
Fiskå Mølle Flisa | Tlf. 62 95 54 44
Fiskå Mølle Moss | Tlf. 69 20 47 70
Skjelfoss Korn | Tlf. 69 92 01 50
Fiskå Mølle Kristiansand | Tlf. 38 12 77 50
NOKO AS | Tlf. 33 18 98 00

Besøk oss på Agrovisjon

Agrovisjon bidrar til faglig og teknologisk oppdatering i landbruket. Ila helga blir det utstilling, konferanse og kurs, samt festmiddag og bondepub. Vi håper å se deg der.

Foruten kaffe og god drøs får du
-Faglig informasjon
-Konkurranse for store og små

Sted
Stavanger Fôrum
28.-30. Oktober 2016

Åpningstider
Fredag 09.00-18.00
Lørdag 09.00-18.00
Søndag 09.00-16.00

Auka innhald av jern i TopKalv

Stadig fleire bønder gir heilmjolk til kalvane dei første vekene. Sidan denne er veldig jernfattig, er det gradvis aukande fare for anemi («blodmangel») som gir svekka livskraft og tilvekst. For å kome kalven i møte er Fiskå TopKalv no tilsett ekstra jern.

Vi har valt same løysinga som når vi lagar det suksessfulle smågrisfôret Opti Vital Pluss. Vi tilset jern i ei form som utnyttast betre av kalven (jernfumarat framfor jernsulfat), samt vitamin C som aukar kalvens absorpsjon av jern frå tarmen.



Ny rådgiver på Flisa

Sivilagronom Kari Borg glir rett fra masterstudiet i husdyrvitenskap ved NMBU til jobben som kraftfôrkonsulent ved Fiskå Mølle Flisa. I vår skrev askerbøringen sin avsluttende masteroppgave i samarbeid med Fiskå Mølle. Hun har studert effekten av kråsstein i slaktekyllingproduksjon ved et av våre forsøkshus.

- Studien er ikke generaliserbar, men vi fant blant annet at kråsstein kan ha positiv effekt på dyras fordøyelse, sier Kari, som også vil være med på utviklersiden innen fjørfjør.

Hun forlater Ås med bred kompetanse innen fôrteknologi. Kari vil være Flisas primære kundekontakt. Hun vil også jobbe for å styrke det gode samarbeidet mellom Flisa og hovedkontoret på Fiskå.

- Jeg vil sikre god flyt mellom fôrutvikling og produsentenes tilbakemeldinger. Jeg gleder meg til å arbeide tett med dyktige bønder, sier rådgiveren.



Kontaktinfo:
Kari Borg, kraftfôrkonsulent
Tlf. 979 91 710
kari@flisamolle.no



Tidenes rekord i Rogaland

Første halvår i 2016 oppnår Fiskå Mølle tidenes høyeste markedsandel i Rogaland. Med 31% av rogalandsmarkedet øker kraftfôrprodusenten på alle dyreslag.

På fjørfjør har andelen gått opp hele 5 prosentpoeng sammenlignet med 1. halvår 2015. Med en økning på 5700 tonn har salget gått opp hele 10 % fra 1.halvår 2015 til 1.halvår 2016.

Markedsandelen går samlet opp 2,6 prosentpoeng fra samme periode i fjor.

-Dette er en svært gledelig utvikling. Det er et resultat av vår satsing på kvalitet i råvarer og produksjon, samt en sterk bygging av rådgiverapparatet. Nå kan vi bare glede oss til fortsettelsen, sier salgssjef Sigurd Norland i Fiskå Mølle.



Heftige resultater

Maxammon gir Jan Ove Hole 51 øre ekstra per liter. Det utgjør over 400.000 kroner i året.

«Maxammon øker både fett- og proteinnivået. Det har gitt heftige resultater som betyr mye i melkeoppjøret»
-Jan Ove Hole





Norges mest høgtytande mjølkebesetning

- om fôring, avl og helse

Frode Lynum frå Skogn i Nord Trøndelag troner toppen av lista over dei mest høgtytande besetningane i Norge for tredje året på rad. Sjølv meiner han TopLac Høg kombinert med godt fullfôr er hovudforklaringa til kvifor han har oppnådd så høg mjølkeyting kombinert med god dyrehelse. >*

 Kjell-Rune Vik

 Thomas Søyland

“

«TopLac Høg er utan tvil det beste fôret vi har prøvd i roboten. Kyrne et den veldig godt, og pellets kvaliteten har vore kjempegod.»



Solskinet stråler inn over tunet til «Lynum Nordre» der Frode Lynum og dottera Kirsten Lynum driv Norges mest høgtytande mjølkebe-setning. Bygningane på garden ligg oppe på eit vakkert høgdedrag. Herifrå er det godt utsyn til ein mengde grøne storgardar som spreier seg utover den trønderske jordbruksbygda.

-Vi har fylt kvoten og vel så det i fleire år no. Årets kvote er no blitt justert ned samtidig som ytinga per årsku er framleis aukande. Så i år prøver å halde oss under 80 årskyr, seier den genuint interesserte bonden.

Avl og fruktbarheit

-Vi har heile tida sagt at viss du ikkje prøver noko nytt, så finn du ikkje ut noko nytt heller, hevdar Lynum med stor entusiasme.

Det er tydelig at endringsviljen er stor hos mjølkebonden, som meiner nøkkelen ligg i å heile tida identifisere områder med forbedringspotensiale, og seier at de arbeider systematisk med både avl, føring og miljø.

-Innan avl leitar vi alltid etter dei beste oksane. Vi har spesiell fokus på fett, protein og jur, fortel Lynum som har satsa på Holstein sidan 2002, men avslører at dei no har begynt å spekulere i rasen «Viking Raud».

-Vi har heile tida har vore fokuserte på å unngå oksar med sære problemeigenskapar.

Dersom ein okse med høg avlsverdi gir døtrer med framtunge jur eller svak fruktbarheit, så vil ein slite med dette problemet i mange år framover. Då får du «ingenting» å avle på vidare i eiga besetning. Så uansett kor god denne oxen er på andre områder, så brukar vi den ikkje, forklarar mjølkebonden.

Finsnitta grovfôr

Lynum fortel at det aller meste av grasarealet ligg temmeleg nær, og graset leggst i plansilo. Berre det som er lengst unna pakkast i rundball, og då berre frå eine slåtten. Frå den andre slåtten lagar dei høg. Iallfall om forholda er til stades.

- Til såfrø brukast grasfrøblanding med 70% timotei, 20% engsvingel og 10% kløver. Graset på førsteslåtten haustast når skytinga så vidt har teke til. Men med andreslåtten har vi aldri hatt problem med at den blir for fiberrik, så her er haustevindauget mykje større. Tidlegare tok vi tre slåttar, men det har vi kutta ut no. Det blir oftast for blautt og for dårleg smak på tredjeslåtten. Då blir den ikkje så interessant som kufôr, slår Lynum fast.

Til slått brukar dei «butterfly» skiveslåmaskiner, som gir god kapasitet. Lynum meiner den fungerer godt også under brattlendte forhold. Det går raskt unna, noko som gjer at dei på



ein effektiv måte når målsetninga om ca. 35% tørrstoff i graset. 30% tørrstoff er litt for blautt, og 47-48% er for tørt, hevdar den erfarne mjølkebonden.

-Til slutt køyrast samleriva før graset snittast med sjølvgåande finsnittar, forklarar Lynum som meiner at finsnitta gras (3-4 cm) gir heilt

klart betre kvalitet i siloen. Det pakkar seg veldig godt, slik får ein vesentleg større mengde fôr innlagt. I tillegg trur han at kyrne et meir surfôr når det er finsnitta.

Kombinert med 2 hengarar som køyrer inn gras så går det fort unna, syns får og dotter som poengterer at hausteustyret er viktig for å få god grovførkvalitet. No har vi moglegheit til å få alt graset i hus på to dagar. Då blir sjansane for å kunne ta slåtten i godt vør mykje større, det er av stor verdi, smiler Frode.

-Så vi får ikkje gjort det meir kostbart enn dette, flirer Frode. Men legg raskt til at dei får det heller ikkje noko betre heller.

Nøye Kalveføring

Det er damene på bruket som står for kalveføringa. Kirsten Lynum seier det vanlegvis blir meir råmjølk enn kalven treng, så mjølka frå dei to første dagane held gjerne tre-fire døgn. Resten av råmjølka fordelast på alle kalvane.

Heilmjølka surnast kjemisk med syre. Med overfylt mjølkekvote har dei rikeleg surmjølk å by på. Dei får vel 2 liter per mål, 3 gongar dagleg til dei er 3-4 månader. Dei forar med «mjølketaxi» som forvarmar mjølka til rett temperatur. Kalvane får mykje høg, og har fri tilgang på vatn og «TopLac Høg» (21-22%

råprotein).

-Avvenninga med mjølk er hard og kontant. Kalvane flyttast over i avdelinga for eldre kalvar (4 – 8 månader), der dei berre får fri tilgang til «kumiksen» (fullförmiksen til mjølkekyr), samt vatn. Det blir noko rauting i starten, men det går fort over. Det er sikkert ikkje heilt etter boka, men vi trur dei veks godt, ler Lynum.

Kvigene får deretter ein eigen fullförmiks, ein «kvigemiks». Den består av 93-94% surfôr og 6-7% snitta halm, pluss vitamin/mineral (Premium KornKross). Denne får dei som einaste fôr nesten fram til dei skal kalve (alder 8 – 23 månader).

-Tanken med å gje kvigene kutta halm i oppdrettet er at dei skal få eit stort vom-volum, då vil dei ha større opptakskapasitet når dei kalvar, fortel Frode som har målsetning om at kyrne skal vere 24-26 månader ved kalving. Dei brukar eigen halmkuttar før halmen leggst i fullförvogna. Skal ein berre kutte halmen i fullförvogna så går det altfor lang tid, og resultatet kan bli «mosa halm» framfor «kutta halm». Det gir ein viktig strukturforskjell, poengterer Frode.

Føring med fullfôr

Bruket har 2 stasjonære fullförmiksarar, men totalt 3 fullförrasjonar blandast.

-Vanlegvis har førsteslåtten best kvalitet. Mjølkekyrne får ein høgare del av det beste surfôret i grunnblandinga, mens kvigene får mykje andreslåt i sin miks, forklarar han.

Samansetninga av miksen til mjølkekyrne varierer ein del over tid, men inneheld Melketopp Høg, brød (frå bakeria) og oftast ein del snitta halm i tillegg til vitamin og mineral. Mengda brød er ca. halvparten av Melketopp mengda, Han er usikker på om brød har negativ påverknad på fett-% i mjølka, men trur fortsatt det løner seg ettersom brød er ein rimelig förvare.

Gjeldkyrne får ein eigen energifattig miks med ca 40% snitta halm. Her ser dei helst at 2. slått surfôr blandast inn saman med vitamin/mineralblanding.

Utanom at dei held seg til 8% brød (ca 3 kg per ku per dag), held Lynum familien korta litt tettare til brystet når det gjeld kumiksen. Nokre hemmelegheiter vil dei ha for seg sjølv, men understrekar:

-Miksen må vere rett samansett, det er kjempeviktig. Også må den vere lik kvar dag. Elles er det berre å prøve seg fram seier han med eit stort smil. ➤

Imponert over kraftfôret

-TopLac Høg er utan tvil det beste fôret vi har prøvd i roboten, skryt Lynum. Kyrne et den veldig godt. Smakelegheit er veldig viktig, det skal jo vere tomt i kraftfôrautomaten når kua går derifrå, presiserer han og legg til at pellets kvaliteten har vore kjempegod.

Han fortel at dei har prøvd mykje forskjellig frå ulike leverandørar, men slår fast at TopLac Høg er heilt klart det beste kraftfôret.

-Her på bruket så tøyser vi grensene meir. Det er naturleg at kravet til kraftfôret er høgare når ein produserer 13.000 liter per år, hevdar han med sikker stemme.

Kirsten Lynum har vært rolig i nokre minutt, ho kikkar ned på smart-telefonen. Ho ser opp og seiar at kyrne får 5-6 kg TopLac Høg per dag ved 40 kilo mjølk. Ho innrømmer likevel at det er vanskeleg å følgje opp mjølkekyr som yt 50-70 liter per dag med maks 8 kg TopLac i roboten.

-Det er ingen kyr som får over 8 kilo per dag, uansett mjølkeyting, legg faren til og forklarar korleis dei praktiserer strategiføring med lik opptrapping fram til 60 dagar i laktasjonen. På dette tidspunktet får alle 5,5 kilo TopLac Høg nærast uansett. Men viss nokon mjølkar over 45 liter, så får dei litt ekstra.

Når dei 60 dagane er omme, så tilpassast føringa meir til faktisk yting. Er den over 45 kilo så trappar dei opp, er den under 35 kilo per dag reduserast mengda. Seinare så trappar dei gradvis ned kraftfôret uansett som ein naturleg del av den fallande laktasjonskurva.

Mest tilfreds med kvigene

Far og dotter kappast om å kommentere kva kyr som mjølkar mest tilfredsstillande av førstekalvs-, andrekalvs- og eldre kyr. Begge er einige om at det er førstekalvskyrne som i størst grad innfrir forventningane deira.

-Snittet er 35 liter per dag. Kviger under 30 liter mjølk er sjeldan vare, og blir heller ikkje med dei vidare. Andrekalvskyrne har eit snitt på kanskje 45 liter medan eldre kyr ligg på 50 pluss. Men det er på andrekalvskyrne det er mest å hente, trur begge. Men det blir jo mindre aktuelt å forbetre ytinga sidan vi har ei avgrensa mjølkekvote å halde oss til, forklarar Lynum.

Han ser ut i lufta, tenkjar seg om før han legg til, men det er klart at skal vi auke snittytinga per ku i fjøset ytterlegare, så kan vi også auke salet av kviger ytterlegare og behalde eldre kyr litt lenger. Det hadde gitt stor effekt.

Helsestatus

Sjølvsagt om det er ei kjensgjerning at høgare mjølkeyting kan auke helseutfordringane, slit dei ikkje med mjøkefeber meiner Lynum.

-Mjøkefeber er ikkje eit veksande problem. Vi har vel ikkje hatt nokon tilfelle i år, hevdar Frode.

-Jau, korrigerer dottera, vi hadde eitt tilfelle for ei tid tilbake då vi behandla ei ku. Men det er kanskje berre maks 1 tilfelle per år, og det er vel om lag som landsgjennomsnittet.

Landsgjennomsnittet for celletal er ca. 140.000. Også her gjer dei god figur, med celletal under 100.000 på inneføring.



»» Besetningene med høyest ytelse i 2015

DE HØYSTYTENDE BESETNINGER OVER 40 ÅRSKYR*

NAVN	POSTNR	STED	ÅRSKYR	FETT %	PROTEIN %	KG EKM
Lynum, Frode	7620	SKOGN	93,2	3,88	3,33	12568
Grindberg & Tranaas Samdrift	7810	NAMSOS	52,7	4,03	3,33	11924
He-Rosnes	4164	AUSTRE ÅMØY	40,9	3,97	3,33	11779
Undhein Kåre S og Marta	4342	UNDHEIM	40,2	6,23	4,15	11638
Enger Bjørn Olav	2850	LENA	43,2	4,39	3,5	11590



FRODE LYNUM OM FISKÅ MØLLE:

Vi har fått råd frå mange ulike rådgjevarar angående føring.

Dei beste tipsa kjem heilt klart frå Fiskå Mølle. Vi produserar meir mjølk enn nokon gong.

Når vi spør om korleis dei klarar å følgje opp alle dyra, så blir stilt på tunet ei lita stund, dei ser på kvarandre og smiler.

-Vi brukar mykje tid i fjøset, seier Kirsten Lynum mens ho bryt ut i latter.

Dei meiner at mjølkeroboten gir meir fleksibilitet overfor tid, men det betyr ikkje at tal timar i fjøset har gått ned. Alle dyr skal følgjast opp kvar dag, og situasjonane er mange og ofte tidkrevjande.

-Det er også mykje meir interessant med robot, ein får mykje meir data om dyra og responsen deira. Det skapar ein meir interessant og spennande kvardag der vi kan teste meir, seiar ho.

-Som eg sa tidlegare, viss du ikkje prøver noko nytt så finn du ikkje ut noko nytt heller, avsluttar Lynum med eit stort smil. ||

-Vi prøvar å gjere tiltak for å unngå forfengheit, halte kyr og såre bein. Det kan ha samanheng med for mykje stivelse og for lite struktur i rasjonen så vi justerer mengda med halm og brød etter behov, og har eigenleg lite problem der. Men vi hadde ein del klauvproblem før vi la gummi på spaltene i fjøset, fortel Lynum

Kornhøsten 2016

 Rune Aamli

 Magnus Herredsvela

Markedsregulator har i sin prognose 15. august anslått en total kornavling på 1.137.000 tonn. Dette inkluderer 13.000 tonn oljefrø, erter og åkerbønner. Hvis prognosene stemmer gir det flere konsekvenser overfor de ulike kornsortene.

Det er 12 % mindre enn fjorårssesongen. Så hører det med til historien at fjorårets sesong ga sjeldent høye avlinger, og vi må 8 år tilbake, til sesongen 2008/2009 for å finne høyere avling. Sammenlignet med et snitt av siste 5 år utgjør årets prognose 5 % mer. Vi kan vel kalle dette «middels pluss». Men dette er før vi har høstet, og fasiten får vi snart.

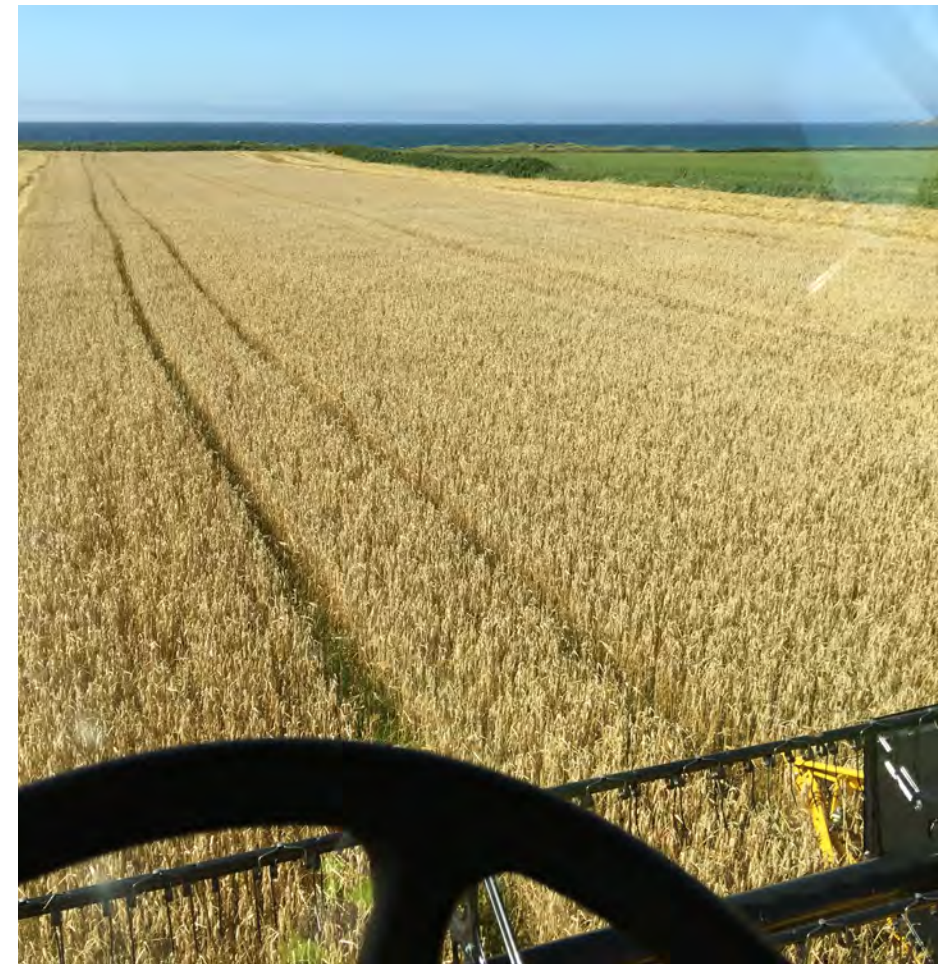
Det ble sådd forholdsvis lite høstkorn sist høst. Det har stor innvirkning på gjennomsnittsavlingen. Det har også innvirkning på sortfordelingen våren etter, altså i år. Vi registrerer at vårhvetearealet naturlig nok har økt, mens det totale hvetearealet er mindre pga mindre høsthvete. Videre har bygg- og havreaarealet har økt, mens rugarealet er redusert. Samlet legger disse faktorene grunnlaget for flere konsekvenser for de ulike kornsortene, her er en oversikt.

RUG

Det ble i 2015 dyrket betydelig mer rug enn markedets behov. Rugforbruket til mat er cirka 20.000 tonn pr år, og årets avlingsanslag er 34.000 tonn. I tillegg er det overlagret 6.400 tonn fra forrige sesong. Det betyr at det kan ligge an til et overskudd av matrug. Men mye kan endre denne balansen. Været under innhøstingen må være bra for at falltallet skal holde seg. En annen faktor er mjøldroye. Denne soppen er år om annet et problem, og kornbransjen har i samsvar med fôrvareforskriften strammet inn kriteriene for hva som må avvises. Tidligere aksepterte man inntil 1 % mjøldroye i kornet. Forskriften sier maks 0,1 %. Som tidligere aksepteres det ikke mjøldroye i matkorn, og dermed blir en del rug sortert som fôr.

HAVRE

Årets anslag på havre er 289.000 tonn, og vi må tilbake til sesongen 2008/2009 for å finne høyere havreproduksjon. I årene etter dette har en samlet kraftfôrindustri jobbet for å få havreproduksjonen ned. Jordbruksoppgjørene har også stimulert til dette. Kraftfôrindustrien ønsker mindre havre fordi kravet om produksjonseffektivitet hos kraftfôrkundene ikke gir plass til så mye havre. Havre er for mye «lavoktan». I tillegg til årets produksjon er det et betydelig kvantum overlagret havre fra tidligere sesonger. Så det er et stort spørsmål om vi klarer å bruke hele havrekvantomtet denne sesongen. Det er beklagelig at det er slik, for vi ser at havre er viktig for vekstskifte. Men vi pådrar oss et overskuddproblem dersom produksjonen ikke kommer ned på et lavere nivå.



BYGG OG FÔRHVETE

Bygg er prognosert til 517.000 tonn, som er 9 % mer enn i fjor. Dette har vi full anvendelse for i kraftfôret. Hveteprognosen er det bortimot umulig å si noe om. Her vil været framover avgjøre fordelingen mellom mat og fôr. I skrivende stund er mye av høstveten tresket, og falltallet har klart seg bra. Noe har blitt sortert til fôr pga lav hektolitervekt og lavt protein. Men vi ser at proteinnivå er markant høyere enn i fjor, noe vi antar henger sammen med avlingsnivå. Vi hører ikke om like store avlinger på høstveten i år som i fjor. Mirakel er en ny vårhvetesort som vi har store forventninger til. Den har en god proteinkvalitet som er etterspurt fra matmøllene. Mirakel er litt tynn og svak i strået, og det har vært helt nødvendig med stråforkorting. Med de harde regnskurene vi har fått i sommer har det blitt noe legde. Vi er veldig spent på hvordan den

klarer seg, og håper den blir berget som mat. Mirakel er en viktig sort for å få opp norsk-andelen i hvetemelet.

Hvetesorter for fôr er i ferd med å få noe omfang, det samme gjelder rughvete. Foreløpig har disse et lite volum, men det er økende interesse for disse blant dyrkerne. Dette er høstkornvarianter, og mengden vil nok variere mye fra år til år etter hvordan såforholdene er. ||



Bygger folkehelse på norske tradisjoner

 Maren Nordbø
 Duga AS

Flere hundre år etter at urkornet sto for nordmenns kraft og styrke, er bygg på full fart inn i norske kjøkken.

I en mildere og mer lettkledd utgave, blir vår eldste kulturplante servert i ny drakt. På Gammelsrød Gård i Råde i Østfold kan Katrine Kerr Gammelsrød smake resultatet av en spirende gründerdrøm. 580 dekar nakenbygg lyser mot bonden. Bak ligger år med prøving, feiling og formaliteter. Nå kan hun mette nordmenn på byggbrød og rabarbragrøt kokt på kortreist, norsk supermat.

-Bygg er glemt som god og næringsrik kost her til lands. På 1800-tallet var byggkorn vår viktigste matkilde. Vi vil at folk igjen skal forstå kornets fortreffelighet, sier produsenten.

Helse i hver kornaks

Til tross for at bygg fyller halvparten av landets kornåkere, går en forsvinnende liten del til mat. Da hveten inntok norske kjøkken med glatt

smak og særegne heveegenskaper på 1900-tallet, ble bygg faset over i dyrefôr- og ølproduksjon. Bygg er imidlertid langt snillere mot blodsukkeret enn sin lyse slektning. I tillegg er kornet proppet med viktige næringsstoffer.

-Bygg er blant våre sunneste kornsorter, men blir nesten ikke brukt i mat. Vi ønsker å snu trenden med dalende produksjon og sårbar matforsyning her til lands. Derfor er bønder involvert i hele verdikjeden for å styrke norsk matproduksjon, sier den engasjerte bonden. Selve kornslaget stammer riktignok fra det amerikanske kontinentet, men på samme breddegrad passer det kanadiske nakenbygget både klima og kresne ganer i Norge. Duga byggkorn slipper skallet under treskingen, og står igjen med en kjerne full av betaglukan, antioksidanter og gunstige fettsyrer.

-Betaglukan senker kolesterol- og blodsukternivået hos både barn og voksne. I tillegg er smaken rund, mild og veldig god, forsikrer bonden.

Et eventyr fra start

Prosjektet startet først som et samarbeid mellom Fylkesmannen i Østfold, Det Kongelige Selskap for Norges Vel og et knippe engasjerte bønder i 2010. Fylkesmannen ville øke andelen produsert matkorn i landets største kornfylke. Bøndene testet ut 12-13 sorter bygg før valget falt på Duga. Året etter så Norsk Matbygg SA dagens lys. Salget har vært eventyrlig fra start, og daglig leder Kerr Gammelsrød har gode erfaringer med nakenbygget.

-Det har litt lavere avlingsmessig potensiale enn andre byggsorter, men til gjengjeld høy hektolitervekt. I tillegg er kornet sykdomsresistent, sier hun.

Uten avskallingsprosessen i produksjonen, blir det også mindre svinn.

-Kornet er litt stråsvakt og derfor mer utsatt for legde. Det er hovedutfordringen vår, sier kornprodusenten.



Stort potensiale for matbygg

-Flere av produsentene leverer ordinært mat- og fôrkorn til Fiskå Mølle. Det har vært spennende for oss å følge utviklingen, sier daglig leder Leif Kåre Gjerde i Fiskå Mølle. Fra Duga-dyrkerne går kornet til mottaket ved Skjelfoss Korn i Hobøl. Etter å ha fulgt Duga fra sidelinjen siden oppstart, gikk Fiskå Mølle inn på eiersiden i sommer.

-Dette er en spennende mulighet til å komme inn i et nytt ledd i verdikjeden for norsk korn. Vi ser et stort potensiale for utviklingen av matbygg og gleder oss til å være med på å utvikle selskapet videre, sier Gjerde.

Fenger stolte bønder

Langs fjorden i solfylte Råde er også Kerr Gammelsrød spent på utviklingen.

-Vi er heldige som har utrolig mange dyktige, ressurssterke bønder med på laget. De er ambisiøse og drives av suksess. Jeg håper dette bare

er begynnelsen, sier hun.

Det startet med 12 produsenter, men i en tid hvor sunnhet og kortreist mat står høyt i kurs blant den gjengse forbruker, har antallet raskt overgått 50. Totalt 10.000 dekar Duga ble dyrket forrige sesong.

-Jeg tror ideen om å dyrke mat til konkrete produkter fenger flere og flere bønder. Forbrukerne er mer bevisste og det ligger en stolthet i det å være bonde. Det gjør nok konseptet mer attraktivt i dag enn det ville vært for bare 10 år siden, mener Kerr Gammelsrød. ||

Produkter basert på Duga byggkorn selges gjennom Gullbygg-serien hos Coop

For oppskrifter og smakfull inspirasjon, besøk www.dugablogg.no



NYDELIG, OG LITT SUNNERE RISKREM-VARIANT MED BYGG.

6 porsjoner | 50 minutter

Ingredienser

2 dl GULLBYGG middagsbygg
1 l melk
2 dl GULLBYGG lettkokte bygg- og havregryn
4 ss kokosmasse
2 dl fløte
2 ss melis
Revet skall og litt saft fra 1 lime
Litt tropisk frukt, f.eks. ananas, mango, pasjonsfrukt

1. Kok opp melken, tilsett middagsbygg og kok videre i ca 45 minutter eller til grynene er myke og grøten tykner.
2. Tilsett bygg- og havregryn og kok videre i 3-4 minutter.
3. Rist kokosmassen i en tørr stekepanne.
4. Pisk fløten med melis og lime til krem, og vend sammen med grøten. Server med ristet kokos og frukt.

Tips: Rød saus smaker godt til. Hvis du har dårlig tid kan Coop Gullbygg byggrynsgrøt brukes i stedet for å koke grøt fra bunnen av.

3 livsfarlige forgiftninger på sau

-slik ser du symptomene i høst/vinter

Thomas Søyland

Thomas Søyland

En del sauebesetninger lider store tap på grunn av ulike forgiftninger hvert år. Forgiftning på sau har ofte sammenheng med fôret de spiser og er derfor stort sett sesongbetont. Nå er vi inne i en ny sesong som medfører faren for forgiftning som kan være vanlig om høsten og vinteren. Vi tok en prat med Gunnar Søyland, veterinær i Strand, slik at du kan kjenne igjen og enkelt forebygge ulike forgiftninger med riktige tiltak. Her er tre gjengangere

1.RODEDENDRUMFORGIFTNING

Denne forgiftningen har vært et økende problem de siste årene og kunnskapsnivået om dette er lavt. Det er såpass lite kjent at flere norske aviser har sett nyhetsverdien i å skrive om «mystisk sauedød» der flere sauer har blitt funnet døde de siste årene.

Når

Forekommer oftest om vinteren når sau slippes ut på dagtid for lufting og mosjon. De grønne bladene er spesielt fristende om vinteren ettersom tilgangen på annet grønt fôr kan være dårlig. Vanligst i hager og parker i Sør-Norge, i slike områder bør man være ekstra påpasselig. Flere prydbusker og hageplanter er giftige, og sauene kjenner dem ikke så godt som de kjenner plantene i utmark og normale innmarksbeiter.

Symptom

Giftstoffene i rhodendronplanten skader nervesystemet, musklene og hjertet hos sau og er dødelig. Vanlige symptomer er sikling, dyrene vil ofte brette seg og vise tegn på smerte i buken. I tillegg virker de gjerne unormalt nedstemte.

Tiltak

- Se etter planten i beiteområdet
- Forsterk gjerder der det er nødvendig
- Jevnlig oppsyn ved stor risiko
- Medisinering kan i lette tilfeller hjelpe

2.KOBBERFORGIFTNING

Kobberforgiftning er geografisk betinget og forekommer stort sett i innlandet i Norge. På Østlandet, indre Trøndelag, indre Nordland og Indre Troms, men også i Dalane. Det er fordi molybdeninnhold i jorda og plantene i disse strøkene ofte er veldig lavt. Dette gir et ugunstig forhold mellom kobber og molybden som gjør at plantene tar opp mye kobber, noe som kan føre til kobberforgiftning. .

Når

Det er stort sett voksne søyer som blir rammet, og det sees oftest om høsten når de tas inn fra fjell- eller utmarksbeite. Sykdommen kan også opptre på vinterfôring.

Symptom

Det er gjerne ett eller to dyr som blir sjuke, men i noen flokker kan det enkelte år bli mange. Selv om kobberforgiftningen er en kronisk type forgiftning som utvikler seg over lengre tid, kommer symptomene på kobberforgiftning ofte brått. Sauen slutter å ete og står og sturer. Slimhinnene blir bleike og gråbrune, og urinen blir etter kort tid brunfarget som kaffe. Sauer som er rammet blir oftest progressivt dårligere, og dør etter to–tre dager. På dyr som dør er hele kadaveret gulaktig (evt. brunaktig), og nyrene er unormalt store, svarte og glinsende ved obduksjon.

Tiltak

- Kalking av sur jord
- Tilpasse kobbertilskudd til besetningens behov
- Unngå kraftfôr og mineraltilskudd som inneholder kobber
- Ved symptomer i flokk bør de medisineres riktig

3.PULPANYRESYKE (ENDOTOKSINFORGIFTNING)

Pulpanyresyke er en endotoksin-forgiftning som er utbredt over hele verden hvor det drives intensiv saueavl. Bakterien Clostridium perfringens type D finnes naturlig i tarmfloraen hos friske dyr. Under visse forhold begynner denne bakterien å produsere giftstoffer (endotoksiner), som vanligvis dreper dyret.

Når

Sykdommen angriper sau i alle aldre, men spesielt lam som er 3-10 uker gamle. Man bør være ekstra varsom når det er naturlig med et brått forskifte. Dyr som kommer hjem fra relativt skrinne fjellbeiter til kraftige hjemmebeiter får plutselig langt større tilgang på proteinrikt gress som gir god næring til nevnte bakterie. Dette bør man også tenke på ved overgang til proteinrikt kraftfôr.

Ved beiteslipp er det ofte de største og raskest voksende lammene som blir rammet. Hos lam som dier er utbredelsen størst hos enkle lam fordi de får mye melk og er store når de kommer på beitet. De har en tendens til å fortsette å

innnta næring i høyt tempo, dermed får bakterien under visse forhold gunstig grobunn.

Symptomer

Giftstoffene angriper mange organer, hvor hjerte, nyre og hjerne er hardest rammet. Som regel finner man lammet dødt. Hvis ikke kan det ligge halvt bevisstløst med pustevansker, krampetak, padlende bevegelser med beina og fyldig buk, og gjerne med skum ut av nese og munn. Har dyret først fått sykdommen, er det ingen medisiner som kan redde livet. Dødeligheten hos syke dyr er 100%, og de fleste dør i løpet av få timer.

Tiltak

- Vaskinering av slaktelam som skal føres på innmark eller kraftfôr på høsten
- Vaksining (høst) bør skje ved sanking
- Gradvis overgang ved forskifte
- Vaksinasjon for hele saueflokken på våren
- Vaskinering (vår) bør skje 2-3 uker før lamming

STATUS KYLLING:

Utfordringer og råd overfor strøkvalitet

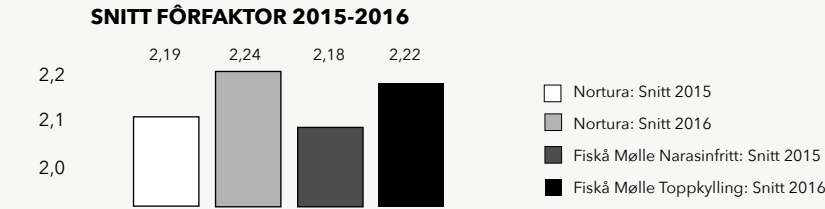
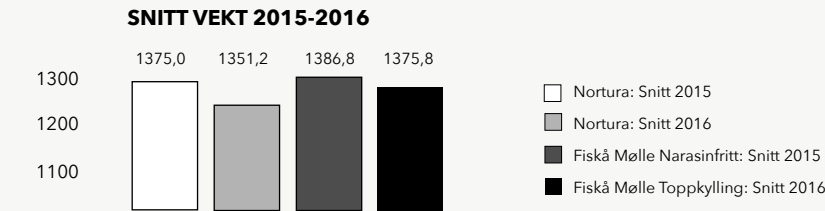
 *Marcus Søyland, Optimerer og rådgiver kylling*

 *Thomas Søyland*

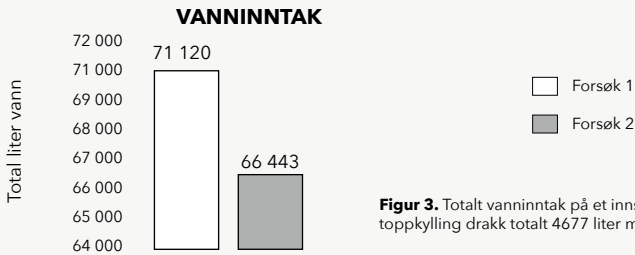
Det er krevende tider for kyllingproduksjon. Vi kan være ærlige og si at overgangen til narasinfritt kyllingfôr ikke har vært helt smertefri. Vi har sett en generell trend med ned-satt tilvekst og økende fôrforbruk etter hvert som utfasing av narasin har blitt gjennomført. Den positive nyheten om vi kan kalle den det, er at vi ikke tror at denne trenden vil fortsette ytterligere nedover men at produksjonsresultatene vil stabilisere seg på dagens nivå med en snitt tilvekst på rundt 42 gram på 33 dager.

Utfordringer overfor strø

For kraftfôrprodusentene har vært særlig utfordrende å lage fôr som bidrar til tilfredstillende strø kvalitet. Strøkvalitet påvirkes av flere faktorer, der de to største bidragsyterene er fôr og ventilasjon. Om man skal lykkes med strøet så må man i det minste treffe både med fôret og ventilasjonen. Selv om man får full klaff her er det ikke gitt at man får et problemfritt innsett da det er større utfordringer enn tidligere med sub-kliniske sykdomsutbrudd. Sub-kliniske sykdomsutbrudd kan forårsake en immunreaksjon som er energikrevende, dette vil hemme dyrets evne til å vokse uten og nødvendigvis gi klare eller tydelige symptomer. Det kan være noe av forklaringen til hvorfor man oppfatter at



Figur 2. Snitt fôrfaktor fra Nortura og Fiskå Mølle i 2015-2016. Vektene er korrigert til 33 dager for sammenlignbare resultater. Nortura har hatt en økning i fôrforbruk på 0,05. Fiskå mølle har hatt en økning i fôrforbruk på 0,04.



Figur 3. Totalt vanninntak på et innsett. Kyllingen som fikk standard toppkylling drakk totalt 4677 liter mer enn de som fikk testresept.

en flokk er i tilsynelatende god tilstand men at man likevel ikke får den forventede tilveksten.

Vår prioritet har vært å jobbe med det vi kan gjøre noe med. Strøkvalitet har vært vårt fokus område og førsteprioritet på fôrutvikling de siste 6 månedene.

En av reseptene vi har testet førte til en total nedgang på 4700 liter inntatt vann på et innsett. Samme resept førte til at 3600 liter mindre vann ble inntatt i et annet hus. I dagens situasjon kan denne nedgangen i vann være nok til å kunne påvirke strøet positivt. Problemet med å innføre slike endringer raskt er at man for eks. kan påvirke andre produksjonsparamerte.

Det hjelper ikke å produsere et fôr som fører til bedre strøforhold om man tilleggs påvirker dødeligheten og tilveksten negativt. Vi har testet flere nye resepter på førsam-mensetninger som vi kommer til å sette i produksjon utover høsten når vi er sikre på at vi har funnet en god balanse. Vi forventer at disse vil kunne bidra til å gjøre jobben med å holde strøet mindre utfordrende uten å gå på kompromiss med tilvekst.

For vår del så handler det om å fokusere på de aspektene ved fôret som vi tror kan føre til en mer effektiv produksjon og enklere hverdag for bonden. ||

VED SPØRSMÅL TA KONTAKT MED:

Sigurd Norland,

Salgsleder

Mob. 982 61 260

Marcus Søyland,

Optimerer og Rådgiver kylling

Mob. 988 26 717

Kari Borg,

Kraftfôrkonsulent Flisa

Mob. 979 91 710

6 MÅTER Å HOLDE STRØET

1. Vannrekker – Ofte er vannrekkene ikke riktig justert, husk at kyllingen skal strekke seg. Om vannrekkene er riktig justert, kan dette bidra i positiv retning.
2. Vanntrykk – for høyt trykk vil føre til mer søl og vann på gulvet. Sjekk at trykket er riktig. Det kan være risikabelt å justere vanntrykket for lavt da det er en sammenheng mellom vann og tilvekst.
3. Vann-kvalitet – dette er kanskje den mest over-sette faktoren i moderne husdyr produksjon uansett dyreslag. Man regner med at vannet er av god kvalitet, men om man har høyt salt innhold eller for høyt nivå av coliforme bakterier i vannet vil det kunne påvirke både strø og sykdomsbilde i huset. Vannkvalitet er noe som kan variere med årstidene – det er høyest bakterietrykk på vår/sommerstid pga. temperatur og gjødsling. Man bør sende inn en prøve av vannet minst en gang i året!
4. Ventilasjon – Sjekk at ventilasjonen er riktig innstilt. Dette kan være særlig krevende på vestlandet da vi har brå endringer i luftfuktighet. Det vil kunne ha store konsekvenser om man drar inn masse fuktig luft på et tidlig tidspunkt i innsettet. Været er dessverre ikke noe vi kan gjøre noe med. Om man har kalde punkter i huset eller steder der det alltid kaker seg så kan dette være en indikasjon på at noe ikke fungerer som det skal. Ta kontakt med leverandør av ventilasjon om man er usikker.
5. Temperatur – Det er viktig å fyre nok for å få vann ut av huset. Dette koster litt ekstra, men kan være verdt investeringen om man vil holde strøet. Særlig viktig er det å få opp temperaturen i golvet før kyllingen er på plass, om det er for kaldt vil vannet lettere binde seg i strøet. I testhus kjører vi følgende temperatur innstillinger:

Dag	Gulv temperatur	Rom temperatur
1	33	33
7	33	31,5
14	28,5	34
21	25	35
28	22	35
35	21	30
6. Hygiene – bruk et desinfeksjonsmiddel som har dokumentert effekt på de bakteriene og parasittene man prøver å ta knekken på, for eks. Neopredisan

Figur 4. Temperatur innstillinger i Fiskå Mølle sitt testhus. Tem-peratur oppgitt i celsius

7 viktige aspekter som gir bedre reproduksjon hos purker

 Armando Oropeza, Dr.med.vet i bioteknologi med fokus på inseminering og reproduksjon.

 Thomas Søyland

Dagens purke kan sammenlignes med en idrettsutøver på elitenivå. Produksjon av 13,4 levendefødte/kull (Ingris-gjennomsnitt 2015) krever mye. Det er viktig at man som produsent legger forholdene til rette for at purka skal kunne yte maksimalt. Temperatur, luftkvalitet, nok plass i drektighets- og dieperioden, grovfôr, kraftfôrmengde og -type i henhold til purkas behov er faktorer som må tas hensyn til og optimeres i den enkelte besetning.

1. Egenrekruttering eller innkjøp av ungpurker:

Dere som har egenrekruttering må vite at seleksjon av neste generasjons purker begynner når man bestemmer hvilke purker som skal bli avlsdyr. Landsvin er den mest betydningsfulle griserasen i norsk svineproduksjon og krysses med Yorkshire for å produsere LY eller LZ purker (krysning av Norsvins Landsvin og Topics Z-linje). Hvis man kjøper ungpurker drar man fordeler av «genetisk progresjon».

2. Hvilke purker skal man velge?

Rett antall spener og spenekvaliteter viktig. Dette er en genetisk betinget egenskap. Purker som blir selektert må ha minimum 14 spener. Et annet vesentlig poeng, når det gjelder krysning av raser (ved egenrekruttering), er at det må være korrekt. Bruk Landsvin mor pluss LL eller ZZ sæd, for å produsere LL eller LZ (TN70) purker. Slaktegrishybrider mangler egenskaper som medfører f.eks. god kullstørrelse, og de kan vise uønsket adferd som aggressivitet. Slike purker skal man ikke velge.

Beineksteriør må også evalueres, og kun de beste purkene velges for å sikre god holdbarhet. Individuer som har eller har hatt leddbetennelse(r) bør man unngå, og det er også viktig at brokkgriser ikke skal brukes i avl.

3. Rekrutteringspurker:

Sett i øremerker før avvenning på rekrutteringspurker, og prøv å samle disse etter avvenning. Sett dem i samme bingehvis det er mulig. Daglig tilvekst fra 40 kilos kroppsvekt til be-dekningstidspunkt bør ligge på 600-700 gram. Brunststimulering bør man gjennomføre minst 2 ganger, hvor førstegangsstimulering bør skje ved 120-130 kg levendevekt, eller når de er ca 200 dager gamle. Ungpurker skal aldri insemineres på første brunst, da de trenger å stabilisere hormonnivåer før inseminering. Hvis man fører rekrutteringspurker med slaktegrisyfôr, bør man gi daglig mineraltilskudd for å sikre god mineralisering av knokler. Ved holdvurdering av rekrutteringspurker, bør disse ligge på 3 til 3,2 ved inseminering. ➤

4. Ved inseminering

Man kan forvente gode resultater ved inseminering av ungpurker ved 150-160 kg levendevekt, eller når de er mellom 220 og 241 dager gamle. Klarer man å flytte ungpurker til bedekningsavdelingen 2 dager før avvenningsdato av eldre purker, blir de ofte med i hovedpulja. Brunsten hos ungpurker kan være kortere (2 dager) enn hos eldre purker (3 dager), derfor er det viktig å observere ungpurker tett. Sjekk brunst hos ungpurker to ganger per dag (formiddag og ettermiddag), slik at man har god kontroll på insemineringstidspunktet. Hvis man sjekker brunst to ganger per dag bør bruke AM-PM systemet. Det vil si at man inseminerer 12 timer etter at brunst observeres. For dere som ikke har tid til dette, er det praktisk å gjennomføre inseminering av ungpurker som står om formiddagen (mellom kl. 9 og 10), med en gang, og at reinseminering gjøres neste morgen – senest kl. 8. Inseminer ungpurker som står om ettermiddagen (mellom kl. 17 og 18) med en gang, og reinseminer neste formiddag, da senest kl. 11. Sjekk brunst dagen etter andre inseminering. Hvis ungpurka fortsatt står, betyr at hun ble inseminert for tidlig. Hvis purka ikke står 12 timer etter første inseminering, don't worry mis amigos, det betyr gjerne at insemineringstidspunktet var perfekt. Et viktig fysiologisk aspekt er at sædceller trenger 6 timer etter inseminering for å kunne befrukte purkas egg. Denne prosessen kalles kapasitering. Dette er viktig å ta med i betraktning for når man velger tidspunkt for inseminering. Hvis man har kontroll på insemineringstidspunkt og insemineringsteknikk bør man vurdere slakting hvis ungpurka skulle løpe om. Slike purker kan f.eks. ha misdannelser som ikke tillater drektighet. Skriv gjerne ned dato, tidspunkt og kommentarer. På denne måten kan insemineringsprosessen optimeres i fremtiden.

5. Førstekullspurker

Brunstmangel, omløp eller dårlig kullstørrelse på førstekullspurker kan være en konsekvens av dårlig utviklede ungpurker, og/eller stort vekttap i løpet av første laktasjon.

Noen ernæringsmessige tiltak for å stimulere føropptak: Å gi en kilo daglig av smågrisfôr i løpet av laktasjonsperioden, kan redusere vekttap, og dermed øke muligheten for at purka viser brunst til rett tid. Litteraturen tilsier at tilsetning av 25g/kg daglig av dekstrose (druesukker) i 1)laktasjonsperioden og 2)fra avvenning til inseminering virker positivt på kullstørrelse og jevnhet (størrelsen på spedgrisene i ett kull). Å føre purkene godt, tidlig i drektighetsperioden for å restaurere hold, kan ha positiv effekt på kullstørrelse. Antall føreheter til den enkelte purke er avhengig av holdet ved avvenning. Holdvurdering etter inseminering er et viktig verktøy for å kunne tilpasse føringen av den enkelte purke. Grovfôr i drektighetsperioden øker kapasiteten for føroptak i laktasjonen, inneholder viktige fibre som kan motvirke utvikling av grisingsfeber og virker forebyggende mot utvikling av magesår.

6. Avvenning til brunst intervall («at-b»-intervall)
Flush purkene med diefôr og fjern fôrrester daglig. La det gå 8 timer mellom rasjoner og sørg for fri tilgang til vann. Vanntrykk i drikkenipler må være høyt nok (>4 l/ minutt). Plassér grupper med førstekullspurker mellom eldre purker og unngå konkurranse om fôr med disse. Man må sørge for at purkene får 16 timer lys/ døgn, og tett rånekontakt. Observer purkene morgen og kveld og skriv ned observasjoner (individnummer, dato og tidspunkt for observasjon, brunsttegn). Etablér et identifikasjonssystem. Spray f.eks. med farge for purker som er i brunst, og slike som har blitt inseminert 1 eller 2 ganger.

7. Ved inseminering

Husk at målet er å ha et tilstrekkelig antall befruktningsdyktige sædceller tilstede i purka rett før hun ovulerer. Det er viktig å etablere en fast stimuleringsrutine. Inseminer purker som er mindre først hvis du ikke har mulighet til å dele purkene inn etter størrelse. Da unngår man at større purker skader de mindre ved f.eks. å ri på disse. Hvis purker ikke står på andre inseminering, så er det ikke tilrådelig å inseminere henne.



Dette medfører stress. Grunnen til at slike purker ikke står, er ofte at brunsten er over. Hormonnivå (østrogen/ progesteron) i slike purkers livmor er ikke lenger gunstig mht. å takle en sæddose. En inseminering medfører at bakterier blir bragt inn i purkas livmorhals og livmor. Immunsystemet reagerer suboptimalt og borbetennelse kan være en konsekvens. Man kan også oppleve at kullstørrelse reduseres. Det er av de samme årsakene ikke tilrådelig å inseminere ei purke 3 ganger. Bruk heller aldri sæddoser som er eldre enn 72 timer. Slike doser er for gamle og inneholder et for lavt antall befruktningsdyktige sædceller. Inseminering krever tålmodighet, hygiene, disiplin og god teknikk.

Lykke til! ||



**ARMANDO OROPEZA,
RÅDGIVER SVIN/VETERINÆR**

Reproduksjon er et fagområde jeg brenner for, derfor valgte jeg også å skrive min doktorgrad om dette teamet. Å oppnå grisingsprosent omkring 90% er ikke umulig, men man må observere nøye og være disiplinert for å dra nytte av erfaringer.

Gode resultater hos smågrisproduzentene våre er avhengige av at purkene kommer i brunst, at de stimuleres og insemineres på riktig tidspunkt og at man har en fôringsstrategi som bidrar til god holdbarhet av purkene. Flere produsenter opplever reproduksjonsrelaterte utfordringer og derfor legger jeg vekt på grundig gjennomgang av vaner og rutiner som kan avdekke eventuelle svakheter. Håper saken kan være til hjelp for mange.

Kontakt
940 32 920
armando@fiska.no



Svineproduksjonen har vorte endå meir effektiv

Tala frå fjorårets Ingris viser tydeleg framgang for purker, smågris og slaktegris.

 Elisabeth Neverli  Thomas Søyland

SLAKTEGRIS: dagleg tilvekst har auka med 25 gram. I seg sjølv har ikkje tilvekst så stor verdi som fôrforbruk og kjøtprosent, særleg ikkje viss ein allereie utnyttar huset maksimalt. Likevel vil høg tilvekst gje gode ringverknader i form av lengre tomtid mellom innsetta og dermed betre tid til vasking, desinfisering og opptørking. Dette gjev igjen betre helse hjå grisen og dermed kan ein få endå betre produksjonsresultat og økonomisk resultat.

Fôrforbruket i slaktegrisproduksjonen er redusert med 0,2 FEn – det vil seie ca. 58 kr i sparte fôrutgifter (Norsvin marginalverdiar mai 2016).

SMÅGRIS: dagleg tilvekst har auka med 30 gram. Fôrforbruk per kg tilvekst har vorte redusert frå 1,87 til 1,81 FEn/kg tilvekst. Prosent daude har også gått litt ned frå 1,8 % til 1,3 %.

PURKER: berekna avvende per årspurke er nå 25,2. (Det er ei auke på 3,5 % samanlikna med 2014.) Daude fram til avvenning har vorte redusert i frå 14,2 % (2014) til 13,3 % (2015). Det vil seie ca. 217 kr per årspurke spart (Norsvin marginalverdiar mai 2016).

16 kr ekstra per gris hos Fiskå
Fiskå Mølle sine slaktegrisresultat for 2015 viser at dagleg tilvekst og fôrforbruk per kg tilvekst er likt gjennomsnittet for Ingris. Kjøtprosenten er litt høgare hos våre kundar, 61,0 vs. 60,3 %, noko som gjev *ca. 16 kr ekstra per gris*.

Fiskå Mølle kunder gjorde det godt i år også

- John Harald Johnsen (1. plass slaktegris),
- Elling Stangeland (3. plass smågris)
- Anne Grete Jørgensen (5. plass purker)



Beste Ingris-resultat for tredje året på rad

Jon Harald Johnsen, slaktegrisprodusent og Fiskå Mølle kunde troner toppen av Ingris listene for tredje året på rad.

Med en slaktevekt på 90 kg i snitt og kjøttprosent mellom 62-63% er han godt fornøyd, men tror fortsatt det er potensiale for å få grisen til å yte mer.

-Jeg er sikker på at jeg kan få enda høyere kjøttprosent i denne grisen. Jeg er heldig som får et utrolig godt dyremateriell som produserer kjøtt og ikke fett. I tillegg har de lite sykdom, noe som gir et godt utgangspunkt for god tilvekst, mener Johnsen som har brukt Norsk Langsvin i mange innsett.

Etter det tilegner han suksessen foret. Johnsen har testet en kombinasjon av flere kraftfôr tidligere men har funnet ut at å kun

holde seg til Opti Vekst er det som passer hans gris best.

-Jeg har prøvd flere fôringsregimer og fôrleverandører. Nå er jeg der jeg skal være overfor tilvekst. Opti Vekst er det foret på markedet idag som gir de beste resultatene for slaktegrisprodusenter som meg, slår Johnsen fast.

Gratulerer John Harald!
Resultatene taler for seg selv, Johnsen har vært best i klassen tre år på rad. Slike resultater kommer ikke av seg selv. I neste nummer av Fiskå Fôrforum trykker vi dybdeintervju med Norges mest høytstående produsent om tilvekst, sykdom og uroligheter i flokken.

Beste besetninger slaktegris

Plass	Navn	Poeng	Antall grs	Innvekt, kg	Slaktevekt, kg	Daglig tilvekst, g	FEn per kg tilvekst tilvekst, g	Fôrdager	Kjøttprosent	Dødelighet, %	Kasserte, %
1	John Harald Johnsen, Nesna	557	>2000	30,2	80,5	1141	2,33	77	61,4	1,0	0,2
2	Lars Talberg, Skjeberg	524	1001-1500	31,4	84,0	1169	2,33	79	59,3	0,6	0,0
3	Inger Grønnerød Setten, Skjeberg	508	>2000	31,4	83,6	1137	2,36	80	59,3	0,5	0,0
4	Kari Fossum og Lars Hulleberg, Nes H	504	1501-2000	32,9	84,4	1032	2,28	88	59,4	0,4	0,1
5	Christen Engeloug, Ilseng	490	1501-2000	30,9	84,7	1047	2,41	90	60,8	0,8	0,5

OPPNÅ MAKS TILVEKST PÅ SMÅGRIS

«Salgsvektene er merkbart høyere på samme antall dager»
- Johannes Silde, grisebonde

Opti Vital Pluss gir store griser.
Store griser gir økt inntekt.

Slik fôrer du fram robuste kviger

🔪 Maren Bjorland, rådgiver drøvtygger

📷 Thomas Søyland

Ei robust, sterk kvige som skal inseminerast og kalve i «rett tid» krevjer rett fôring heilt frå fødselen. Her får du tips til korleis du kan leggje opp fôringa for å få gode framtidige mjølkekyr.

Kva er så «rett tid» for inseminering? Tine tilrår inseminering ved ca 170 cm i brystmål, og ikkje etter alder. Dersom kviga er stor nok er det ingen problem å inseminere ned mot 13 mnd, heller tvert om. Kvigeforsøket på Ås viste at kviger som vart fôra sterkt og inseminert tidlegare hadde høgare fôropptak etter kalving og reagerte mindre på reduserte kraftfôrmengder utover i laktasjonen enn kviger som vart fôra svakare før kalving. Kanskje bør ein gå gjennom fôringsrutinane sine og sjå om det er meir å hente i kvigeoppdrettet? ➤

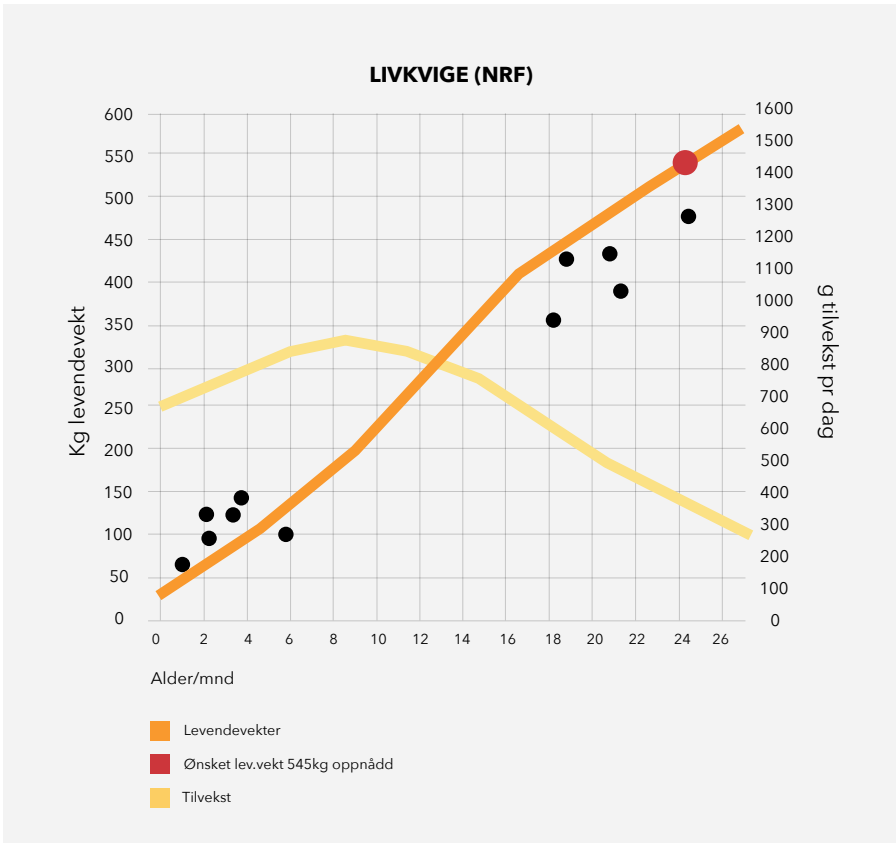


Betre tilvekst med meir mjølk

Å auke mjølkemengda til kalven kan vere eit tiltak for å oppnå høgare tilvekst frå starten. Kalven toler fint ei mengd på 20% av si eiga kroppsvekt dei første 3-4 vekene, som tilsvarer 8l/dag for ein kalv på 40 kg. Høgare tilvekst i tidleg alder gjer ikkje berre kviger som er klare for å inseminerast tidleg – forsøk har òg vist at meir næringsrik mjølkeerstatning gjer signifikant auke i utvikling av jurvev, som påverkar kviga sitt potensial for å produsere mjølke. Faktisk er opptil 22% av variasjonen innanfor mjølkeproduksjon i 1.laktasjon skulda dagleg tilvekst før avvenjing.

Brystmål er eit godt hjelpemiddel for å kontrollere tilveksten. Grafen syner brystmål på kalvar og kviger i ei besetning.

Kviger >15 mnd ligg langt under grafen som syner levandevekt fram mot 545 kg v.24 mnd, som er gjennomsnitt i besetninga. Risikoen for små dyr ved kalving er stor. Kviga må bruke meir energi på å vekse, og vil prestere mindre enn ei større kvige. Desse kvigene fekk 4 l mjølk/dag gjennom heile mjølkefôringsperioden, med restriktiv kraftfôr- og grovførtildeling. Kalvar <6 mnd har fått 8 l mjølk/dag, samt fritt tilgjenge på kraftfôr og grovfôr. Dyra ligg på, og over grafen. Dei vert sannsynlegvis større enn det tidlegare gjennomsnittet i besetninga.



FÔRPLAN TIL KVIGER SOM SKAL OPPNÅ 560 KG V. 24 MND

Alder (mnd)	Alder (dager)	Lev. vekt	Slakte-vekt	Dager til kalving	Opt. status	Grassurfôr blandings eng Middels	Fiskå Nor500	Premium Grovfôr
	104	115			1	5,5	1,8	0,050
4	122	129			1	6,6	1,8	0,050
5	152	153			1	8,5	1,6	0,050
6	182	178			1	10,5	1,4	0,050
7	213	205			1	12,6	1,1	0,050
8	243	230			1	14,5	0,92	0,050
9	274	257			1	16,5	0,63	0,050
10	304	283			1	18,6	0,302	0,050
11	334	308			1	20,3	0	0,050

I dette tilfellet ser ein tydeleg at bonden får større kviger og kan redusere alder ved første kalving etter omlegging av fôringa.

Sterkare fôring i vekstfasen

Mellom avvenjing og inseminering har det tidlegare vore ei oppfatning om at dyra må fôrast relativt svakt. Teorien var at sterk fôring kunne føre til dårleg utvikling av jurvev med påfølgjande dårleg mjølkeproduksjon seinare i livet. Ny kunnskap bekreftar at overføring er negativt, men det er dokumentert at med avl for større dyr med høgare vekstpotensiale tåler dei sterkare fôring enn det som var tilråda tidlegare. Dyra skal likevel ikkje vere feite. Kviger har sin høgaste tilvekst mellom 5 og 11 mnd, og her tilrår Tine 800-900 g tilvekst/dag. I denne perioden bør kvigene ha tilgjenge til grovfôr av god kvalitet, og ikkje minst bør proteinforsyninga vere god. Kvigene bør få kraftfôr i denne perioden, mengda vil avhenge av kvaliteten på grovfôret. Ekstra mineral bør ein òg gje, t.d. Premium Grovfôr.

Over er eit utsnitt av fôrplan til kviger som skal oppnå 560 kg v. 24 mnd. Kviger som er mindre

enn forventa ved innsett om hausten kan fôrast sterkare, då dei vanlegvis har ei god evne til å kompensere for tapt tilvekst. Grovfôret i tabellen er basert på eit gjennomsnitt av fôranalysar på landsbasis.

Strukturrikt grovfôr etter inseminering

Når kvigene er drektige bør dei vere såpass store at dei ikkje treng like mykje energi til vekst. No er det strukturrikt og gjerne relativt energifattig grovfôr som gjeld. Strukturrikt grovfôr tek opp plass i vomma slik at dyra ikkje går svoltne, samstundes som det skaper strekk i vomma. Stor vom gjer større føropptak og større absorpsjon av næringsstoff over vomveggen. Sidan drektige kviger får lite eller ingenting kraftfôr, er det desto viktigare å supplere med eit mineraltilskott til alle dyr. Passande mengd er 50-100 g/dag, litt avhengig av storleik. Grovfôrprøvar er ein fordel for å optimalisere kvigefôringa og oppnå ynskja mål for kvigeoppdrettet. Kontakt oss gjerne for råd om kvigefôring. ||



Nytt kraftfôr i sal no:

Fiskå Proteintilskudd

- velsmakande pellets til moderne gjeldku-rasjonar

 *Produktsjef for drøvtyggarar, Kjell-Rune Vik*

Fiskå Proteintilskudd har 38-39% råprotein, og er spesielt godt eigna som del av rasjonen til gjeldkyr (sinkyr). Utfordringa er at energifattige rasjonar med halm eller seint slått gras ofte blir for proteinfattige. Det kan raskt få betydning for kalvehelsa.

Den danske kalvefôringsrådgjevaren Rikke Engelbrecht sa på eit møte på Jæren i fjor haust at ei viktig årsak til dårleg råmjølksskvalitet kan vera for svak eller feil fôring av gjeldkyr. Ein god plan for fôring av gjeldkyr kan bety ein stor skilnad både på mengde råmjølk og innhald av immunstoff. Ei god gjeldkufôring kan også ha ein positiv effekt på heile laktasjonen. Ho viste til at normfôring med råprotein i forsøk har gitt meir immunoglobulin i råmjølka enn svakare proteinfôring. Og at immunoglobulin utviklast dei siste 3-5 vekene av drektigheita.

Gjeldkyrne må ha 130-160 gram råprotein per kilo TS i rasjonen, hevda ho. Eigen fullfôrblending er optimalt, dersom ein kan få til det. Hennar tilrådingar er i tråd med TINE Rådgiving. I mange tilfelle vil 300-600 gram Fiskå Proteintilskudd pr gjeldku pr dag vere nok. Produktet fåast derfor i både småsekk og storsekk.

Erik Brodshaug i Tine Rådgjeving har i magasinet Buskap 1/2015 kome med fleire forslag til rasjonar for gjeldku.

Ei kort oppsummering for rasjonen til ei gjeldku på 600 kg:

- Helst positiv PBV (+10 g pr kg TS)
- minimum 120 g råprotein per kilo TS
- Dagleg energibehov 55 MJ (NEL20)
- 5 MJ pr kg TS (dette er seint slått gras, eller halmbasert fôr)

Fiskå Proteintilskudd er også aktuelt som AAT og PBV-kjelde i fullfôret til anna storfe i kombinasjon med maxammonbygg eller brød. Rapportane frå brukarar på Jæren er at smaken på fôret er svært bra.



Besøk oss på Agrovisjon

Kom innom vårt messeområde for å slå av en prat, drikke kaffe og møte våre rådgivere.

Her får du:

- Faglig informasjon og rådgivning
- Konkurranser for store og små

Agrovisjon er norges mest profesjonelle landbruksmesse, vi håper virkelig å se deg der.

Mvh,
messegjengen fra Fiskå Mølle

Ærlig rådgivning

Genuin rådgivning er viktig for at du skal nå dine mål. Hos Fiskå Mølle får du fri tilgang på dedikerte rådgivere med ett mål; å **forenkle din hverdag som bonde.**

Besøk kunnskapssiden på www.fiska.no for informasjon, eller ta kontakt på tlf. Ingen spørsmål er for små.

**Spør en rådgiver, ring
51 74 33 00**

Fiskå Mølle
www.fiska.no



NORGES BESTE MELKEYTELSE

God melkeytelse over hele landet



28 kunder spredd over hele landet havnet på listene over de høyest ytende besetninger i 2015.

Vi er ydmyke over at så mange av Norges mest effektive bønder handler kraftfôr hos Fiskå Mølle.

Både **1. og 2. plass** på lista**

er Fiskå Mølle kunder

**besetningene med høyest ytelse i 2015 (over 40 årskyr)

KONTAKT

Fiskå	Tlf. 51 74 33 00
Etne	Tlf. 53 77 13 77
Flisa	Tlf. 62 95 54 44
Trøndelag	Tlf. 73 85 90 60
Løten Mølle	Tlf. 62 50 89 89

Fiskå Mølle

